ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Η θυσία ως η τελετουργική ρύθμιση της επιθετικότητας

Οι ρεαλιστικές θυσίες είναι ένα στοιχείο ουσιαστικό της ιστορίας των ανθρώπων. Ο ρόλος τους αναπαλλοτρίωτος για την κοινωνική συνοχή. Η θυσία συνιστά ένα από τα αρχαιότερα τελετουργικά σχήματα μέσω των οποίων οι ανθρώπινες κοινότητες επιχείρησαν να διαχειριστούν την επιθετικότητα, μετατρέποντάς την από ανεξέλεγκτη ώθηση σε ρυθμισμένη, συμβολική πράξη. Ο Φρόιντ, στο *Τοτέμ και Ταμπού*, συνδέει τη θυσιαστική τελετή με το τοτεμικό γεύμα: η βίαιη παρόρμηση εναντίον του πατέρα/αρχηγού μετουσιώνεται σε κοινοτική πράξη που ταυτόχρονα εκτονώνει και δεσμεύει την ενοχή που προκύπτει από αυτήν. Η θυσία λειτουργεί έτσι ως μηχανισμός μετάθεσης· η επιθετικότητα δεν εξαφανίζεται αλλά διοχετεύεται σε ένα υποκατάστατο αντικείμενο, επιτρέποντας στην ομάδα να διατηρήσει τη συνοχή της.

Σε ψυχαναλυτικούς όρους μεταγενέστερης σκέψης, η θυσία μπορεί να ιδωθεί ως πρωτόγονη μορφή containment: η κοινότητα «μεταβολίζει» μέσω της τελετής στοιχεία άγχους και καταστροφικότητας που διαφορετικά θα παρέμεναν ακατέργαστα μετατρέποντάς τα σε νοηματοδοτημένη, ανεκτή εμπειρία.

Στη σύγχρονη κοινωνία, η κυριολεκτική θυσία έχει σε μεγάλο βαθμό υποχωρήσει αλλά η συμβολική της λογική επιβιώνει έντονα στη θρησκευτική πρακτική —η Ευχαριστία στον Χριστιανισμό αποτελεί το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα, όπου η θυσία του Χριστού επαναλαμβάνεται συμβολικά, χωρίς αιματηρή πράξη, διατηρώντας όμως τη λειτουργία της μετουσίωσης της ενοχής και της επιθετικότητας σε κοινοτικό δεσμό. Ακόμη και εκτός θρησκείας, ίχνη αυτής της λογικής εντοπίζονται σε κοινωνικούς μηχανισμούς αποδιοπομπαίου τράγου, όπου η ομάδα εκτονώνει εσωτερικές εντάσεις προβάλλοντάς τες σε ένα επιλεγμένο θύμα.